

Forsvarsforskning – kan forventningerne bære?

Der er i det danske forsknings- og innovationssystem bred opbakning til et øget engagement i forsvarsforskning.¹ Det er DFIR's indtryk, at de offentlige forskningsmiljøer forventer, at en opprioritering af forsvarsforskningen vil ske gennem tilførsel af nye midler, og ikke på bekostning af andre forskningsområder. Hvis prioriteringen af forsvarsforskning fortrænger investeringerne i andre forskningsområder, er der risiko for, at de offentlige videncenteres opbakning til forsvarsforskningen vil forvitte. DFIR anbefaler, at forsvarsforskningen løftes gennem en forøgelse af det offentlige forsknings- og udviklingsbudget. I lyset af den stigende globale polarisering, vil en prioritering af forsvarsforskning nødvendiggøre en yderligere skærpelse af sikkerheden i de danske videncenter. Det er vigtigt, at det sker med respekt for forskningens gængse praksis og procedurer.

Regeringen og et bredt flertal i Folketinget indgik inden sommerferien et forsvarsforlig for perioden 2024-2033. Aftalen omfatter investeringer for 143 mia. kr. i det danske forsvar og lægger op til en styrkelse af forsvarsrelevant forskning og udvikling. Det er ikke en overraskende udvikling. Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd (DFIR) har i foråret og sommeren 2023 afholdt en debatrunde om potentialer og risici ved en øget prioritering af forsvar og sikkerhed i det danske forsknings- og innovationsøkosystem. Debatrunden blev afholdt i samarbejde med Forsvarsministeriet, Det Kongelige Danske Videnskabsnævn, Ingeniørforeningen i Danmark og CenSec – Center for Defence, Space & Security. I dette DFIR-brief opsummeres centrale observationer fra debatterne.

Opbakning er betinget af nominelt løft

Der er bred opbakning i det danske forsknings- og innovationssystem til prioritering af forsvarsforskning. Det ses blandt andet i oprettelsen af Nationalt Forsvarsteknologisk Center, der samler alle otte universiteter og fem GTS-institutioner. I forskningsmiljøerne, er der også en udbredt opfattelse af, at de etiske problemstillinger i forsvarsforskningen kan håndteres inden for de eksisterende

rammer. Samtidigt er der blandt danske virksomheder øget interesse for at byde ind på udvikling af løsninger til det danske forsvar.

I de offentlige forsknings- og innovationsmiljøer er der dog en forventning om, at midlerne til forsvarsforskning ikke modregnes i midlerne til den øvrige forskning. Den forventning står i kontrast til den førte politik, hvor forsvarsforskning medregnes i opfyldelsen af målet om, at det offentlige forskningsbudget skal udgøre 1 procent af BNP. Også den forsvarsforskning, der finansieres gennem EU, medregnes i det offentlige forskningsbudget. Det forventes, at danske forskningsmiljøer vil øge deres hjemtagning af EU-midler til forsvarsforskning f.eks. gennem Den Europæiske Forsvarsfond. Et øget EU-hjemtagning af midler til forsvarsforskning og en øget national prioritering af forsvarsforskning vil under den nuværende politik fortrænge investeringer i andre forskningsområder, såsom kvanteteknologi, InnoMissioner og talentprogrammer. DFIR anbefaler et politisk skifte, hvor investeringerne i forsvarsforskning ikke medregnes i opfyldelsen af målsætningen om offentlige forskningsinvesteringer svarende til 1 procent af BNP. DFIR forventer, at videncenterenes brede opbakning til forsvarsforskningen vil aftage, hvis ikke prioriteringen af forsvarsforskningen sker som en forøgelse af det offentlige forskningsbudget.

Decentral versus central kapacitetsopbygning

Der er konsensus blandt kerneaktører i forsvaret og videncenterne om, at en betydelig del af forsvarsforskningen skal udføres decentralt på universiteter, GTS-institutioner og i virksomheder. Det står i modsætning til en centraliseret tilgang, hvor der opbygges militære laboratorier, der selv udfører forskning og udvikling. Den tilgang kender man f.eks. fra Sverige og Norge, hvor militæret har store forsknings- og udviklingsenheder. Den danske konsensus bunder i en vurdering af, at det er mest ressourceeffektivt at satse på en decentral model, hvor videncenterne samtidigt kan arbejde med civil og militær anvendelse for øje.

En forudsætning for en succesfuld decentral strategi er, at det danske forsvar opbygger kapacitet til at indgå i dialog med innovationsøkosystemet. Forsvaret skal i

¹ Forsvarsforskning anvendes som et fællesbegreb for forsknings- og udviklingsaktiviteter inden for sikkerhed, forsvar og rumområdet.

fremtiden have blik for modning og udvikling af teknologier og videnmiljøer. Det forudsætter teknisk og organisatorisk indsigt og kræver en langsigtet kapacitetsopbygning. Det blev i DFIR's debattrække fremhævet, at dialogen mellem Forsvaret og aktører i innovationssystemet bør baseres på udvikling af både et behovs- og et mulighedskatalog. I behovskataloget skal Forsvaret fremlægge fremtidige behov, som de danske videnmiljøer kan orientere sig efter. De danske videnmiljøer skal endvidere bidrage til udviklingen af et mulighedskatalog til inspiration af Forsvarets fremtidige udviklingsområder. Det skal i den sammenhæng fremhæves, at Forsvaret bør have et bredere udsyn end det rent teknologiske. Der kan være betydelige gevinster i videns- og kapacitetsopbygning inden for human- og samfundsvidenskaberne. Eksempelvis har dele af psykologien fundet anvendelse i militæret. Det gælder blandt andet intelligenstest og krisepsykologi.

Skærpelse af sikkerhedskulturen

En generelt øget prioritering af forsvarsforskning vil nødvendiggøre en skærpelse af sikkerhedskulturen i de danske videnmiljøer. Ikke mindst som følge af det danske fokus på en decentral tilgang, hvor forsvarsforskningen udføres i et bredere og mere mangfoldigt miljø end ved en centraliseret tilgang. Det medfører øget risiko for utilsigtet videnovertførsel og kræver, at miljøerne forholder sig årvågent til risikoen for spionage. Som det blev fremhævet i en af debatterne har de fleste forskere, som mennesker generelt, et ubrydeligt bånd til deres hjemland. Samtidig foregår dansk forskning i globale netværk, hvorfor en yderligere skærpelse af sikkerheden på de danske universiteter skal ske med respekt for internationale samarbejder. Fremover bør der udvikles en tilgang til sikkerhed, der baserer sig på et finkornet begrebsapparat, der tager hensyn til centrale forskelle eksempelvis mellem anvendt forskning og grundforskning. I den anvendte forskning er der umiddelbar risiko for industrispionage og tyveri af IP-rettigheder. Det skal offentlige videnmiljøer og industri beskytte sig imod ved f.eks. at udføre baggrundstjek og begrænse adgang til laboratorier. Det er imidlertid fundamentalt anderledes med grundforskningen, der undersøger generelle principper og fænomener. Her er det en forudsætning at publicere i internationale tidsskrifter, hvor resultater og processer deles i stor detaljerigdom. For grundforskningen er den globale udveksling afgørende for at fastholde og udvikle et konkurrencedygtigt miljø og risikoen ved udvekslingen er begrænset, når forskningsideer og -metoder alligevel bliver publiceret. Det er vigtigt, at danske videnmiljøer har adgang til samarbejdet med de fremmeste miljøer i verden, når det kommer til grundforskning. Det vil være fejlagtigt at antage en ensrettet videnovertførsel fra danske til udenlandske miljøer. I Danmark beriges vi af udveksling med forskere i udlandet, herunder også forskere fra lande, som vi ikke deler værdier med.

Ved skærpelse af sikkerhedskulturen bør mulighederne for en øget kompartmentalisering af forskningsaktiviteter afdækkes. Det kan understøttes gennem oprettelsen af et nyt bevillingsorgan, der fokuserer på forsvarsforskning, og som stiller særlige krav til sikkerheden for de projekter, de finansierer. Det kan bidrage til at forsvarsforskningen adskilles fra resten af forskernes portefølje af projekter, og vil gøre det lettere at skærpe sikkerhed på enkelte projekter uden at dette skal gælde for hele forskningsporteføljen. En mulighed er i den forbindelse oprettelsen af et Forsvarsteknologisk Udviklings- og Demonstrationsprogram (FUDP). Det vil være en naturlig tilføjelse til det danske forsknings- og innovationssystem, der allerede omfatter Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram (GUDP), Energiteknologisk Udviklings- og Demonstrationsprogram (EUDP) og Miljøteknologisk Udviklings- og Demonstrationsprogram (MUDP).

DFIR vurderer, at en skærpelse af sikkerheden uundgåeligt vil være en administrativ og økonomisk byrde for de danske institutioner. En øget kompartmentalisering vil også stille nye krav til forskningsinstitutionernes processer og infrastruktur. Rådet vurderer at en finkornet tilgang til sikkerhed er nødvendig for opbakningen til en skærpet sikkerhedskultur. I det omfang, der ikke opleves sammenhæng mellem mål og midler, vil opbakningen aftage.

Den enkeltes ansvar

Der vil ligeledes opstå behov for, at individuelle forskere tager aktivt stilling til deres grænser for deltagelse i forsvarsforskning. Der er ikke tale om et binært valg mellem at bidrage til forsvarsforskning eller ej. Militær anvendelse kan vedrøre udvikling af angrebs- og forsvarsvåben eller viden eller teknologier, der understøtter strategi, organisering, logistik eller andre hjælpeoperationer. Det må være den enkelte forsker, der selv vurderer, hvor grænserne går. Begreberne forplumres endvidere af, at den meste forsvarsforskning vil have både militær og civil anvendelse – såkaldt dobbelt anvendelse. Det påhviler universitetsledelserne at stå vagt om forskningsfriheden, således at den individuelle forsker selv kan trække sine grænser.

Næste skridt

Det er givet, at dansk forsknings- og innovationspolitik i de kommende år skal forholde sig til geo- og forsvarspolitik. DFIR vil fortsat have øje for dagsordenen og er åben for dialog med interessenter om eventuelle fremtidige analyser.

Yderligere oplysninger:

Frede Blaabjerg, Formand for DFIR

Telefon: 21292454

E-mail: fbl@et.aau.dk